

Міжнародний центр перспективних досліджень

ОСВІТНЯ РЕФОРМА: ЗВ'ЯЗОК ОСВІТИ ТА РИНКУ ПРАЦІ

Київ 2011

Зміст

Головне	3
ПЕРЕДУМОВИ	5
МЕТА РЕФОРМИ	6
ПРОБЛЕМИ	7
ЦІНА НЕРОБЛЕННЯ	10
РІШЕННЯ	11
Зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО)	12
Аналіз позицій зацікавлених сторін	13
Президент/уряд	13
Міністерство освіти, науки, молоді та спорту	13
Академія наук і секторальні академії	13
Провайдери	14
Студенти	14
Роботодавці	15
Перешкоди для рішень	16
Календарний план реформи	17
Європейська рамка	19
Вплив громадянського суспільства	20
Об'єднання роботодавців	20
Об'єднання студентів	21
Представники університетів	21
Аналітичні та дослідницькі центри	22
Міжнародні проекти	22
Рекомендації щодо посилення впливу громадянського суспільства	24

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Цей документ підготовлений Міжнародним центром перспективних досліджень (МЦПД) на замовлення PACT, Inc., який фінансується Агентством США із міжнародного розвитку (USAID). Проведення цього дослідження стало можливим завдяки щирій підтримці американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Зміст дослідження є винятковою відповідальністю МЦПД і не обов'язково відображає точку зору USAID, Pact або уряду США. Забороняється відтворення та використання будь-якої частини цього дослідження у будь-якому форматі, включаючи графічний, електронний, копіювання чи використання в будь-який інший спосіб без відповідного посилання на оригінальне джерело.

Мета дослідження — оцінити вплив організацій громадянського суспільства на формування державної політики щодо проведення освітньої реформи для забезпечення зв'язку освіти та ринку праці. Цей документ є частиною проекту, який передбачає проведення подібних досліджень в шести секторах, зокрема щодо земельної реформи, пенсійної реформи, реформи в сфері трудового законодавства, захисту прав споживачів та регіональної інтеграції.

МЦПД висловлює особливу подяку представникам неурядових організацій, державних органів влади, незалежним експертам, а також представникам міжнародної донорської спільноти за участь в обговоренні та наданні порад, під час підготовки цього документу.

Керівник проекту: Ігор Шевляков

Автор публікації: Ігор Шевляков

Консультант: Наталія Бородчук

Літературне редагування: Надія Цісик

Дизайн і верстка: ТОВ Видавництво "Оптима"

Підготовку кваліфікованих працівників для ринку праці вважають одним з основних завдань освіти. Усвідомлюючи складність системи освіти та необхідність реформування багатьох її аспектів в Україні, які часто взаємозалежні, це дослідження аналізує саме взаємозв'язок результатів освітньої діяльності та потреб української економіки – питання актуальне, проте мало досліджене.

Головне

Ринок і політична свобода кардинально змінили середовище, в якому функціонувала освітня система. Однак сама система у своїй основі залишилася без змін, зокрема управління освітою та зміст освіти. Здійснено окремі коригування системи освіти, проте функції основних інституцій, зокрема які визначають професійні стандарти, оцінювання якості освіти, формування та розподіл державного замовлення, збережено. Навіть більше, зміст освіти перестав відповідати вимогам демократичного суспільства та конкурентного ринку. З'явилися нові спеціальності й напрями підготовки, проте відсутня базова громадянська освіта та навчання поведінки на ринку. Тобто зв'язок між освітою та ринком праці, створений за умов командної економіки, втрачено, а основи нового ланцюжка не закладено. Це свідчить про потребу участі в процесі формування державної освітньої політики громадських організацій, які мають потенціал стати агентами змін у секторі.

Україна має всі можливості для підвищення якості освіти та забезпечення її взаємозв'язку з ринком праці. Усі зацікавлені сторони поділяють необхідність реформування. Однак бачення механізмів реалізації та глибини реформи різняться. З одного боку, основні напрями освітньої реформи визначено в Програмі економічних реформ 2010 – 2014 років "Заможне суспільство, конкурентна економіка, ефективна держава", прийнятій не без критичних зауважень. Проте аналіз діяльності Міністерства освіти, науки, молоді та спорту (МОНМС) не підтверджує здійснення державної політики для забезпечення реалізації Програми. З іншого боку, представники громадянського суспільства, наприклад працедавці, студенти, недостатньо згуртовані, щоб впливати на формування державної політики, або не пріоритизують питання забезпечення конкурентоспроможності освіти. Єдиної публічної позиції щодо ціни неререформування не існує.

Утім, уже з'являються позитивні сигнали і від Міністерства освіти, науки, молоді та спорту, наприклад, про залучення працедавців до процесу розроблення Національної рамки кваліфікацій (хоча механізм співпраці поки що не визначено на законодавчому рівні), і від організацій роботодавців щодо просування реформ, наприклад, лобювання затвердження "Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти в Україні на 2011 – 2014 роки". Проект закону "Про вищу освіту" запропонований МОНМС, що містить низку положень, які безпосередньо стосуються зв'язку освіти та ринку праці, спричинив хвилю протестів у суспільстві. Його прийняття в нинішній редакції гостро критикують багато студентських організацій, академічна спільнота, незалежні експерти.

Для визначення оптимальної конфігурації реформи, яка забезпечить реальну перебудову системи освіти відповідно до вимог ринкового середовища та демократичного суспільства, треба мати чітке бачення мети реформи, і громадські організації (ГО) повинні брати участь у цьому процесі. Навіть більше, ГО повинні донести вар-

тість нероблення реформ, щоб наголосити нагальність реформування. Враховуючи складність реформи, залучення мозкових центрів, дослідницьких груп і незалежних експертів буде позитивним кроком для наповнення публічного діалогу експертним змістом, нестача якого зараз гостро відчувається. Для створення попиту на реальні структурні зміни, які матимуть тривалий ефект, необхідно підтримувати "агентів змін" серед громадських організацій, зокрема через заохочення представників роботодавців і студентів пріоритизувати питання конкурентоспроможності освіти, а також через сприяння тим асоціаціям університетів, які намагаються змінювати статус-кво. Необхідно сприяти налагодженню співпраці між усіма зацікавленими сторонами та урядовцями – розробниками освітньої політики, на основі чітких інструментів публічної політики.

Передумови

Основні підвалини сучасної української системи освіти було закладено Йосифом Сталіним у 1930 роках минулого століття. Освітню реформу було реалізовано для забезпечення кваліфікованих робітників, лояльних до держави. Тому її основу становили обов'язкова середня освіта і фокусування на окремі спеціальності, пріоритетні для економіки. Інновації контролювали та заохочували за допомогою механізмів центрального управління. Планова економіка забезпечувала централізовану підготовку та розподіл кадрів відповідно до державного замовлення. Існував один роботодавець — держава, відповідно було відсутнє безробіття. Така освітня модель відповідала потребам тодішньої системи, проте продемонструвала свою повну невідповідність вимогам ринкового середовища та демократичного суспільства. Нова система потребувала не лише нового мислення, а й нових навичок.

Після здобуття незалежності забезпечення конкурентоспроможності освіти не було пріоритетом ані для роботодавців, ані для освітніх закладів. Якщо для перших важливішими були розподіл і збереження власності, інші намагалися вижити. Коли почалося зростання економіки на початку 2000 років, з одного боку, рівень безробіття залишався високим, а з іншого — зростав попит на кваліфікованих спеціалістів, зокрема робітників, інженерів, управлінців. Роботодавці почали звертати увагу на те, чому за порівняно невеликої вартості людських ресурсів українська продукція часто була неконкурентоспроможною на зовнішніх ринках. Одна з причин — освітній парадокс: високий рівень людського капіталу (рівень грамотності та відсоток населення з вищою освітою), що є одним з найвищих показників у Європі, і рівень продуктивності праці (технічних працівників та управлінців), що залишався одним з найнижчих серед країн Європи та Північної Америки¹.

---

¹ Див. наприклад *The Elusive Quest for Growth*, William Easterly, MIT, 2002, ст. 74.

Мета реформи

Офіційне визначення мети освітньої реформи затверджено в Програмі економічних реформ на 2010 – 2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава", а саме *"підвищення конкурентоспроможності української освіти, інтеграція системи освіти в єдиний європейський простір"*².

Визначена мета, а саме: українська система освіти повинна стати більш конкурентоспроможною, не викликає заперечень ані серед представників опозиції, ані серед незалежних експертів. Проте деякі експерти зазначають, що офіційно заявлена мета описує радше процес і відсутнє чіткого бачення освітнього сектору після реформування. Навіть більше, Лілія Гриневич, координатор напрямку Суспільство знань в Уряді Змін і перший директор Українського центру оцінювання якості освіти, стверджує, що дії влади не лише не відповідають задекларованій меті, а й нівелюють позитивні досягнення та віддаляють українську систему освіти від європейського освітнього простору. Варто зауважити, що жодна політична сила досі не запропонувала альтернативного плану реформування освіти.

Українські виборці погоджуються, що освіта повинна відображати потреби суспільства, зокрема потреби внутрішнього ринку праці. Проте донедавна саме цей аспект отримував менше уваги порівняно з такими проблемами, як корупція, вступ і фінансування освіти. Тому зараз як ніколи важливо залучити всі зацікавлені сторони, зокрема громадські організації, до обговорення, яку систему освіти українці прагнуть створити для забезпечення взаємозв'язку освіти та ринку праці.

---

² http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_2.pdf

Проблеми

Програма економічних реформ на 2010–2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава" описує проблеми, якими характеризується ситуація у сфері освіти та її зв'язок з ринком праці:

1. *Невідповідність якості освіти сучасним вимогам.*
2. *Наростання диспропорцій між підготовкою фахівців і попитом на них на ринку праці. Вищі навчальні заклади у формуванні планів набору студентів виходять з міркувань збереження контингенту студентів і викладачів.*

Важливо наголосити, що цей документ звертає увагу на *симптоми проблем*, а не на *проблеми* дисбалансу освіти та ринку праці. Навіть більше, він неповний.

Головна проблема полягає у невідповідності системи управління освітою та змісту освіти політико-економічній системі. Жорстко централізована закрита система, що виправдовувала себе 70 років тому, не відповідає потребам суспільства, яке живе в умовах конкурентного ринку, політичної свободи та глобалізації.

Аналіз вказує на такі проблеми, вирішення яких потрібно знайти для відновлення зв'язку освіти та ринку праці:

1. **Закритість системи освіти:** процедура нострифікації іноземних дипломів повністю централізована, тривала та складна для аплікантів; невизнання публікацій у провідних іноземних виданнях; відсутність системи заохочення участі викладачів у міжнародних проектах.
2. **Обмежена фінансова, адміністративна та академічна автономія освітніх закладів:** це знижує конкуренцію між ними та здатність реагувати на зміни ринку праці. Наприклад, університети не мають права відкривати нові докторські міждисциплінарні програми.
3. **Розробка професійних стандартів відбувається без залучення роботодавців:** систему кваліфікацій розробляють представники навчальних закладів і затверджує МОНМС, що суперечить світовій практиці. Тобто відбувається підміна професійного стандарту на освітній стандарт.
4. **Відсутність незалежної оцінки отриманої кваліфікації:** немає незалежного підтвердження набутих знань, вмінь і навичок, які гарантували б відповідний рівень випускників на ринку праці. Оцінку якості освіти здійснює МОНМС, а не незалежні атестаційні служби. Навіть більше, оцінка якості освіти базується на тому, скільки вкладено в систему, а не що отримано "на виході". Позитивним кроком можна вважати функціонування тестового центру при Міністерстві охорони здоров'я, який проводить обов'язкові кваліфікаційні іспити для лікарів і фармацевтів.
5. **Низька ефективність моніторингу потреб ринку праці,** що впливає на формування державного замовлення та відповідно визначає ефективність використання державних коштів. Міністерство економіки без залучення роботодавців здійснює прогнозування потреб ринку праці. Розподіл державного замовлення відбувається не на основі критеріїв якості навчання в тих чи інших освітніх закладах. Відсутність прозорого механізму розподілу державного замовлення також порушує питання справедливості такого розподілу. Деякі експерти навіть зазначають, що державне замовлення є застарілим явищем, і хоча моніторинг потреб ринку праці необхідний, підтримка держави буде ефективнішою у формі грантів і спеціальних студентських кредитів.

6. Неefективна система фінансування освіти, що базується на радянських засадах: підтримка освітніх закладів і відсутність стандарту навчання одного учня. Більш як 70% коштів спрямовують на оплату праці викладачів і комунальні послуги. Університети також обмежені в можливості залучення благодійних коштів і грантів.

Інші ознаки старої системи, наприклад: "навчальне навантаження" на викладача в Україні вдвічі більше, аніж у країнах Європи³; існування Вищої атестаційної комісії, створеної ще в 1930 роках минулого століття для жорсткого ідеологічного контролю, що досі застосовує старі методи, незважаючи на участь України в Болонському процесі. Відсутні також базова громадянська освіта та навчання поведінки в ринковому суспільстві.

Симптоми, характерні для нинішньої системи освіти:

1. Невідповідність здобутих знань і навичок.

Кількісно існує невідповідність між попитом і пропозицією освітніх *рівнів*. В Україні є надлишок випускників із вищою освітою порівняно із середньою освітою. Попит на кваліфікованих випускників із професійно-технічною освітою зараз особливо великий. Це призводить до ситуації, коли чимало осіб із вищою освітою виконують низько кваліфіковану роботу.

Україна також потерпає від невідповідності між попитом і пропозицією *на рівні спеціальностей*: "перевиробництво" дипломованих економістів, юристів і випускників гуманітарних дисциплін порівняно з кількістю робочих місць, які потребують таких кваліфікацій. Водночас є недостача кваліфікованих працівників у інших сферах, зокрема технічних, сфері ІТ.

Є також невідповідність між *якістю* набутих знань і навичок, отриманих випускниками, і тих, які потребують роботодавці. Спостерігається низький технічний рівень не лише робітників, а й випускників технічних спеціальностей.

2. Низька ефективність державного замовлення призводить до подвійних витрат держави, спершу на підготовку неконкурентоспроможних на ринку праці фахівців і робітників, згодом — на програми з виплати соціальної допомоги по безробіттю та програми перекваліфікації.

3. Відсутність ефективної системи підвищення кваліфікації та перекваліфікації. У сучасному динамічному суспільстві отримані навички знання швидше втрачають цінність на ринку праці. Разом із демографічними чинниками (відбувається старіння робочої сили та зростання кількості осіб, які отримали освіту кілька десятиліть тому)⁴ це призводить до того, що дедалі більше людей опиняється поза ринком праці, бо їхні компетенції не відповідають сучасним вимогам.

4. Застаріла матеріально-технічна база та складнощі залучення кваліфікованих викладацьких кадрів. Останнє особливо актуально для середньої та професійно-технічної освіти, адже кваліфіковані майстри — викладачі можуть знайти більш високооплачувану роботу на виробництві. Нестача технологій, які використовують на виробництві у процесі навчання робітників, робить випускників цих закладів освіти неконкурентними на ринку праці без додаткового навчання.

5. Слабкий взаємозв'язок між освітою, наукою та виробництвом, що практично нівелює ланцюг розробки та впровадження інновацій.

³ http://osvita.ua/vnz/high_school/7201

⁴ В Україні є близько 4 млн пенсіонерів не за віком і не за інвалідністю — резерв, який не тільки не використаний, а й створює навантаження на пенсійну систему.

6. Відсутність заохочень для роботодавців надавати перше робоче місце.

7. Низька престижність робітничих професій у суспільстві.

Аналіз проблематики цього питання буде неповний без урахування зовнішніх чинників, які впливають на взаємозв'язок освіти та ринку праці. Зокрема попит на освіту великою мірою залежить від очікуваних доходів. Нижча оплата праці в Україні порівняно з країнами Західної Європи та Північної Америки сприяє відпливу умів і навичок. Неконкурентна оплата праці певних професій, наприклад вчителів, створює проблему, коли за наявності попиту на ринку праці та відповідного державного замовлення існує дефіцит педагогічних кадрів. Чимала кількість студентів здобуває вищу педагогічну освіту коштом держави задля диплому, не плануючи працювати за спеціальністю.

Крім забезпечення максимально ефективного випереджувального прогнозування потреб ринку праці, експертна оцінка свідчить: жодне прогнозування не здатне гарантувати ідеальне співвідношення між кількістю та якістю випускників і потребами ринку. Неможливо передбачити, яких працівників ринок потребуватиме через чотири – шість років – час, необхідний для отримання кваліфікації бакалавра чи магістра. Експерти наголошують на необхідності здобуття знань, вмінь і навичок, таких як адаптація до мінливого середовища, робота в команді, вміння аналізувати та робити висновки, здатність до навчання впродовж життя тощо.

Ціна нероблення

Єдиної публічної позиції щодо його ціни не існує. Проте заяви окремих експертів і здійснений аналіз дають підстави визначити такі наслідки:

- зростання безробіття серед випускників, не запитаних на ринку праці: 2009 року 46 тис. випускників ВНЗ і 27 тис. випускників ПТУ перебували на обліку в центрах зайнятості;
- зниження ефективності витрачання державних коштів на підготовку фахівців: Згідно з інформацією державного управління статистики близько 40% випускників-економістів стають її клієнтами;⁵
- нестача кваліфікованих працівників на ринку праці: близько 20% роботодавців зазначають невідповідність кваліфікацій працівників займаній посаді;
- зниження конкурентоспроможності економіки.

---

⁵ http://www.confedu.org/assets/files/Common/Conception_24_03_08.pdf.

Рішення

Аналіз базується на офіційних документах, затверджених Президентом, Кабінетом Міністрів і МОНМС. Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава" в частині взаємозв'язку освіти та ринку праці вказує на такі необхідні рішення, зокрема:

- узгодження кваліфікаційних характеристик, стандартів і навчальних програм з освітньо-кваліфікаційними вимогами робочих місць;
- мотивація роботодавців до участі в підготовці навчальних програм, узгодження з ними освітніх і професійних стандартів, переорієнтація навчальних планів на збільшення частини практичного компонента, масштабне запровадження програм стажування на виробництві;
- зміна підходів до формування державного замовлення на підготовку фахівців на основі впровадження прогнозу потреб економіки (регіону);
- розроблення національної системи оцінювання якості освіти; створення незалежних кваліфікаційних центрів, зокрема для підтвердження кваліфікації в європейській системі стандартів; стимулювання створення незалежних національних рейтингів шкіл, ПТУ, ВНЗ;
- підвищення самостійності навчальних закладів у розпорядженні фінансовими ресурсами;
- запровадження Національної рамки кваліфікацій.

Три основні зауваження щодо можливості ефективного впровадження цих рішень:

1. Відсутність пріоритетів.
2. Рішення пропонують загальні напрями дій, проте здебільшого декларативні: ефективність їх реалізації повністю залежить від конкретних кроків.
3. Впровадження цих рішень не підкріплено відповідними статтями бюджету.

Іншим інституційним рішенням можна вважати спробу створення у вищих навчальних закладах підрозділів сприяння працевлаштуванню студентів і випускників. Проте формулювання завдання, як "розробити та затвердити *типове положення* про підрозділ сприяння працевлаштуванню"⁶ та відсутність додаткового фінансового забезпечення, викликає питання, чи цю спробу буде реалізовано.

Окремо варто виділити запропоноване рішення, а саме розробку та запровадження Національної рамки кваліфікацій (далі – НРК)⁷, яке прописано в Програмі і є одним із зобов'язань України в рамках Болонського процесу⁸. НРК визначає, якими компетенціями особа повинна володіти після закінчення кожного освітнього рівня. Її мета – узгодити освітні характеристики з вимогами ринку праці. 29 грудня 2010 року прийнято постанову Кабінету Міністрів України про створення відповідної ро-

⁶ Розпорядження КМУ від 27 серпня 2010 року № 1726 "Про підвищення рівня працевлаштування випускників вищих навчальних закладів".

⁷ Національна рамка кваліфікацій – єдина багаторівнева система кваліфікацій, зведених в єдину структуру, що визнаються на національному та міжнародному рівнях, через які здійснюється вимірювання результатів навчання і встановлюється співвідношення документів про освіту; http://www.confedu.org/assets/files/Common/Conception_24_03_08.pdf.

⁸ Важливо уточнити, що зобов'язання є лише щодо Національної рамки кваліфікацій, які пов'язані з вищою освітою, що може пояснювати особливу увагу до вищої освіти в цьому питанні порівняно з іншими рівнями освіти.

бочої групи⁹, до складу якої вперше увійшли представники роботодавців, проте їхня роль і вплив на ухвалення рішень залишаються невідомими.

Чимало рішень щодо освітньої реформи знайдуть відображення в новому законі "Про вищу освіту", який перебуває на стадії розроблення. Проект, підготовлений депутатом Юрієм Мірошніченком (Партія регіонів), не був підтриманий Верховною Радою. Проект закону, запропонований МОНМС, що містить положення, які стосуються зв'язку освіти та ринку праці, гостро розкритикували експерти, він спричинив хвилю студентських протестів у першій половині 2011 року. Як результат, його відправлено на доопрацювання. Серед найпроблемніших положень — питання автономії, плати за навчання, навантаження на викладачів, академічний плагіат, питання вступу до ВНЗ.

Зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО)

Запровадження ЗНО реформи, основна мета якої — забезпечення рівного доступу до вищої освіти, має менший безпосередній вплив на зв'язок освіти та ринку праці. Проте його важливість не можна недооцінювати. Реформа системи вступу, а саме впровадження ЗНО на національному рівні, 2007 року була названа найбільшою реформою в системі освіти з часів незалежності¹⁰. ЗНО має високий рівень підтримки населення, близько 46% 2011 року, що є більше, ніж у попередні роки та більше, ніж будь-яка інша державна програма¹¹. Проте останнім часом були спроби зменшити вагу ЗНО у процесі вступу. Тому ефективність впровадження незалежного оцінювання є індикатором бажання та спроможності уряду та міністерства імплементувати структурні реформи в одній з найбільш консервативних галузей — освіті.

⁹ Постанова КМУ від 29 грудня 2010 року № 1225 "Про утворення міжвідомчої робочої групи з питань розроблення та впровадження Національної рамки кваліфікацій".

¹⁰ <http://ua.korrespondent.net/ukraine/512485>.

¹¹ http://dif.org.ua/ua/media_about_us/jbji

Аналіз позицій зацікавлених сторін

Можна говорити про певний консенсус щодо необхідності реформування освіти серед зацікавлених сторін, а саме забезпечення взаємозв'язку освіти та ринку праці. Розбіжності виникають щодо способів досягнення цієї мети.

Президент/уряд

Необхідно розрізняти позиції основних державних структур: Президента, уряду та міністерства. Офіційні документи, зокрема Програма економічних реформ і той факт, що Президент Віктор Янукович видав наказ,¹² який визначає 2011 рік "роком освіти та інформаційного суспільства", підтверджує зацікавлення Президента в здійсненні освітньої реформи. Справді, успішне реформування дасть змогу підвищити якість освіти, ефективність державного замовлення та конкурентоспроможність економіки. Якісна реформа здатна зменшити дисбаланс освіти та ринку праці і, відповідно, — кількість випускників, які не можуть знайти роботу.

Система освіти потребує змін — факт, загальноприйнятий серед українського суспільства. Це означає, що реформи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності освіти, політично популярні. Та хоча результати будуть відчутні лише в майбутньому, ціну реформування потрібно сплатити зараз. Іншими словами, що ближче до виборів, то менш імовірно, що Президент та уряд здійснюватимуть глибокі структурні реформи, що потребують чимало ресурсів для їхньої реалізації, якщо результат непевний і не принесе політичних дивідендів у короткостроковій перспективі.

Міністерство освіти, науки, молоді та спорту

Успішне реформування передбачає кардинальні інституційні зміни. Наприклад, створення системи ефективного прогнозування потреб ринку праці для розробки професійних стандартів неможливе без активного залучення роботодавців. Оцінювання якості освіти неможливе без створення незалежних атестаційних служб. А підвищення якості освіти та активне реагування на ринкові зміни неможливе без запровадження автономії навчальних закладів. Консерватизм сфери освіти та інтереси окремих державних службовців у збереженні наявної системи управління освітою створюють ризики формального виконання задекларованих кроків без впровадження реальних структурних змін. Навіть більше, проблематичним є факт, що, незважаючи на потребу структурних змін, зокрема делегування повноважень від МОНМС іншим інституціям, саме міністра освіти, науки, молоді та спорту призначено відповідальним за їх впровадження. Недавні заяви народного депутата Юрія Мірошниченка про невідповідність проекту закону "Про вищу освіту" та Програми економічних реформ Президента є індикатором відмінностей у баченні освітніх реформ між міністром і партією при владі.¹³

Академія наук і секторальні академії

Науковці Національної академії наук України проти прийняття проекту закону "Про вищу освіту" в нинішній редакції. На їхню думку, він призведе до пришвидшення деградації наукової діяльності вищих навчальних закладів і зниження рівня

¹² <http://www.president.gov.ua/documents/12323.html>

¹³ <http://www.kommersant.ua/doc.html?docId=1656747>, порівняльна таблиця https://docs.google.com/document/d/1VLCXjfnDlCbSM2Z5fRIptewvA-Qr2sGmHy_vTGn2-bw/edit?hl=en_GB&pli=1#

підготовки студентів¹⁴. Вчені виступають за винесення законопроекту на громадське обговорення.

Національна академія педагогічних наук підтримує співпрацю між університетами та роботодавцями у процесі розроблення НРК, проте наголошує на необхідності використання різного підходу до розробки документа для професійної та вищої освіти. Вчені наполягають на пріоритетності вищих навчальних закладів у процесі розроблення законопроекту про вищу освіту¹⁵.

Провайдери

Важливо розрізнити позиції навчальних закладів різного рівня через деяку відмінність у формулюванні позицій.

Вища школа, представлена в особі ректорів і викладачів ВНЗ, займають здебільшого консервативну позицію. У своїй більшості заклади освіти прагнуть зберегти статус-кво: забезпечити достатнє державне фінансування та відповідно зберегти викладацькі й адміністративні кадри. Навіть ті університети, які активно налагоджують співпрацю безпосередньо з роботодавцями, зокрема відкриття центрів кар'єри та спеціалізованих програм, достатньо пасивні щодо впливу на формування державної освітньої політики для поліпшення взаємозв'язку освіти та ринку праці. Проте є деякі вищі навчальні заклади, які активно виступають за структурні реформи через розширення університетської автономії, наприклад створений 2005 року консорціум з університетської автономії, що включає вісім ВНЗ з різних регіонів України. Утім, таких університетів мало.

Порівнюючи з державними навчальними закладами, приватні ВНЗ незалежніші від державного фінансування, хоча повинні також відповідати акредитаційним і ліцензійним вимогам. Приватні навчальні заклади активніше підтримують реформи, спрямовані на дерегуляцію освітнього ринку, особливо щодо обмеження дискримінації між державними та приватними закладами освіти, та вирішення юридичних питань.

Професійно-технічні навчальні заклади через свою наближеність до ринку праці, а також враховуючи порівняно нижчі розміри державного фінансового забезпечення, падіння престижності робочих професій і складнощі щодо залучення професійних викладацьких кадрів, активніше виступають за реформування наявної системи. Вони, зокрема, за створення нових галузевих професійних стандартів та активне залучення до них роботодавців, оновлення матеріально-технічної бази, підвищення рівня кваліфікації робітників та їхньої відповідності щораз вищим вимогам сучасних технологій і виробництва.

Студенти

Студенти зацікавлені в здійсненні освітньої реформи. Наближення навчання до потреб ринку праці позитивно вплине на можливості працевлаштування. Реформа також дасть змогу поліпшити орієнтацію на ринку праці: випускники яких рівнів підготовки, спеціальностей, університетів можуть обіймати ту чи іншу посаду? Проте аналіз позиції студентів вказує на дві особливості. Перша: студенти активні у просуванні своїх інтересів і впливу на державну політику в освіті. Проте реформи, спрямовані на забезпечення конкурентоспроможності освіти, мають нижчу пріоритетність порівняно з так званим матеріальним блоком: наявністю державного замовлення, розміром стипендій і матеріально-технічною базою навчання. Активність

¹⁴ <http://osvita.ua/vnz/news/19017>

¹⁵ <http://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/219-nacionalna-ramka-kvalifikacij.html>

студентів на цьому етапі зосереджена на проекті нового закону "Про вищу освіту". Друга особливість полягає в тому, що ті студентські організації, які працюють на забезпечення конкурентоспроможності освіти, радше надають перевагу налагодженню зв'язків між студентами та роботодавцями, аніж впливу на державну політику (організація стажувань, зокрема за кордоном, участь у програмах професійної підготовки).

Роботодавці

Роботодавці підтримують реформу та зацікавлені у наближенні освіти до потреб ринку праці, проте в загальному пасивні щодо впливу на державну політику. Вони вказують на той факт, що податки, які вони сплачують і які ідуть, зокрема, і на систему освіти, не дають їм змоги отримувати кваліфікованого працівника.

Великі бізнес-структури для адаптації до ситуації, коли система освіти не здатна забезпечити потребу в кваліфікованих кадрах, організують свої навчальні заклади та корпоративні програми, яких є велика різноманітність. Наприклад, "ДЕТЕК" і "Метінвест" навчають працівників технічного рівня. Випускника системи освіти перенавчають за специфікою майбутньої роботи — на тому обладнанні, на якому він працюватиме. Чимало банків мають спеціальні академії, де навчають фахівців середньої ланки та управлінського складу (наприклад, банк "Аваль"). Група СКМ у рамках програми "Сучасна освіта" реалізувала створення національного рейтингу ВНЗ "Компас", проекту "Дискусійний клуб"¹⁶, мета якого — налагодження діалогу між ринком праці та системою вищої освіти, проекту FormulaS, у рамках якого топ-менеджери Групи проводять майстер-класи для студентів. Окремі роботодавці співпрацюють безпосередньо з університетами. Незважаючи на успішність багатьох проектів, треба зауважити, що такі проекти не мають системного характеру і доступні лише для найбільших корпорацій.

---

¹⁶ <http://dc-ru.scm.com.ua/>

Перешкоди для рішень

Перешкодами для ефективної реалізації реформи можуть стати:

1. Позиція міністерства освіти і науки та деяких державних ВНЗ, а саме зацікавлення в підвищенні якості освіти та забезпечення взаємозв'язку з ринком праці за одночасного небажання здійснювати/підтримувати глибокі структурні, зокрема інституційні, зміни, які зменшують їхні повноваження чи фінансування. Існують підтвердження невідповідності політики, яку проводить МОНМС, і завдань, визначених Програмою економічних реформ.
2. Низька пріоритетність проблеми конкурентоспроможності освіти в діяльності студентів і роботодавців та слабка згуртованість цих груп.
3. Відсутність механізму взаємодії зацікавлених сторін.

Календарний план реформи

Програма економічних реформ є єдиним документом, який визначає календарний план реалізації реформ та окреслює такі етапи:

До кінця 2012 року:

- *Розроблення методичних засад прогнозування потреби у фахівцях на ринку праці, прийняття порядку формування й розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, робочих кадрів з урахуванням потреб ринку праці й контролю за його виконанням*

Міністр Дмитро Табачник у своїй заяві зазначив, що формування державного замовлення цього року відбуватиметься у співпраці з Міністерством економіки по-іншому: на основі соціо-економічного та демографічного прогнозування з урахуванням потреб регіональних ринків праці¹⁷. Проте до 8 червня 2011 року на офіційному веб-сайті Міністерства не було інформації про нову систему формування державного замовлення. Єдина відмінність порівняно з попереднім роком — рекомендоване зменшення кількості місць державного замовлення освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр" 2011 року на 42%. Вказано й офіційну причину — зменшення кількості випускників середніх шкіл, а не зміни на ринку праці¹⁸. На 8 червня 2011 року інформація була відсутня щодо конкретної кількості місць державного замовлення та спеціалізацій на 2011 рік.

- *Прийняття національної рамки кваліфікації.*

До кінця 2011 року передбачено розробку та розгляд Кабінетом Міністрів України проекту НРК¹⁹. Зараз він перебуває в процесі доопрацювання і обговорення робочою групою²⁰. 1 червня Міністерство представило проект НРК. Дмитро Табачник визначив жовтень 2011 року кінцевим терміном завершення розробки проекту НРК. Важливо звернути увагу на те, що проект НРК навряд чи буде розглянутий КМУ до прийняття Закону України "Про вищу освіту", який Адміністрація Президента визначила пріоритетним завданням²¹.

- *Створення методики розробки стандартів, що ґрунтуються на компетенціях, для професійно-технічної освіти, у якій чітко визначено механізм участі роботодавців.*

Прогресивним кроком можна вважати прийняття 13 квітня Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011 – 2014 роки. Вартість її реалізації — 3,4 млрд грн. Частина коштів — 788 млн грн — передбачається витратити на оснащення профтехучилищ сучасним обладнанням і технікою. Проте сприйняття Програми неоднозначне. З одного боку, це перша програма, яка спрямована на розвиток професійно-технічної освіти і визначає конкретні завдання, наприклад, запровадження близько 300 державних стандартів професійно-технічної освіти нового зразка, що підвищить рівень працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів, забезпечить їхню професійну відповідність вимогам

¹⁷ <http://tyzhnevyyk-osvita.net/component/content/article/35-2011/43-16-17>

¹⁸ http://www.mon.gov.ua/newstmp/2011/13_01/4/

¹⁹ Указ Президента України від 27.04.2011 Про Національний план дій на 2011 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010 – 2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава".

²⁰ Проектні матеріали розміщено на сайті Інституту інноваційних технологій і змісту освіти, www.iit-zo.gov.ua.

²¹ <http://www.president.gov.ua/news/20050.html>

сучасного ринку праці. З іншого, Програма не націлена на вирішення структурних проблем, а є реакцією на симптоми. Програма містить низку положень щодо співпраці із соціальними партнерами, проте не визначено механізм такої співпраці.

- Удосконалення законодавчої бази щодо диверсифікованості джерел фінансування освіти, розширення автономії ВНЗ у навчальній, науковій, фінансово-господарській діяльності, запровадження механізму національного "ендаументу".

Проте, на думку деяких експертів, проект нового закону "Про вищу освіту" пропонує протилежне, насправді обмежуючи університетську автономію.

До кінця 2014 року:

- Запровадження Національної рамки кваліфікацій.
- Створення нових державних стандартів початкової, базової й повної середньої освіти; запровадження стандартів, що ґрунтуються на компетенціях, у професійно-технічній освіті.

Не всі рішення, визначені Програмою економічних реформ, відображено в календарному плані. Наприклад, "створення незалежних кваліфікаційних центрів, у тому числі для підтвердження кваліфікацій в європейській системі стандартів" не знаходить продовження ані в календарному плані реформ, ані в Національному плані дій на 2011 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010 – 2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава".

Щодо календарного плану розробки та прийняття закону "Про вищу освіту", відповідно до заяви Дмитра Табачника пресі, "громадські слухання проекту закону вже пройшли чотири раунди у 600 освітніх інституціях. На даний момент робоча група доопрацьовує проект закону і ... до червня ми плануємо подати його до Кабінету Міністрів"²². Доопрацьований документ, у якому, відповідно до заяв міністра, враховано всі зауваження зацікавлених сторін, було оприлюднено 16 травня 2011 року. Проте проект одразу спричинив шквал студентських протестів. Зараз проект закону, як стверджує міністр, повернуто на доопрацювання у зв'язку з низкою зауважень Міністерства фінансів, Міністерства соціальної політики, інших зацікавлених сторін, і завершення розробки планується до липня 2011 року²³.

²² Invest Gazeta, special edition, 30.05-05.06.2011, p. 11.

²³ <http://ura-inform.com/uk/politics/2011/06/23/obrazovanije>

Європейська рамка

У відносинах України з ЄС нині діють два документи, якими регулюється співробітництво сторін у галузі освіти, — Угода про партнерство та співробітництво (УПС) і Порядок денний асоціації Україна — ЄС (ПДА).

Загальні рамки співробітництва визначено статтею 59 УПС "Освіта та професійна підготовка", згідно з якою визначено напрями співробітництва сторін. Зокрема йдеться про "підвищення рівня загальної освіти", "співробітництво між навчальними закладами", "мобільність", "участь у відповідних програмах" тощо.

Проте питання співробітництва у сфері освіти не увійшло до переліку пріоритетів, який було погоджено Комітетом старших посадових осіб на 2010 рік і не обговорювалося під час його оновлення на 2011 рік.

Питання співробітництва у сфері освіти конкретніше буде відображено в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС (УА). Зокрема йтиметься про "інтенсифікацію співробітництва" за такими напрямами, як "реформування і модернізація системи вищої освіти", "сприяння входженню української системи вищої освіти до загальноєвропейського освітнього простору згідно з принципами Болонського процесу", підвищення якості вищої освіти, співробітництво між вищими навчальними закладами, підвищення мобільності студентів і викладачів.

Варто відзначити, що в Європейському Союзі з підписанням 25 травня 1998 року чотирма міністрами освіти (Великої Британії, Італії, Франції та ФРН) Сорбонської декларації розпочалася масштабна реформа освіти, спрямована на гармонізацію національних систем вищої освіти. Однією з головних особливостей реформи стало залучення до її впровадження інших європейських країн, які не є державами — членами ЄС. Нині 47 європейських держав є учасниками Болонського процесу²⁴, зокрема й Україна²⁵, Росія, Казахстан, Молдова та Азербайджан.

Після приєднання до Болонського процесу перед Україною постало завдання до 2010 року гармонізувати свою національну систему вищої освіти відповідно до європейських стандартів, втілених у болонських принципах. Треба зазначити, що Болонський процес не передбачає створення повністю ідентичних систем освіти у різних країнах, він призначений лише для зміцнення взаємозв'язків і поліпшення взаєморозуміння між різними освітніми системами. Проте деякі конкретні зобов'язання, зокрема прийняття Національної рамки кваліфікацій щодо вищої освіти, запровадження кредитно-модульної системи та додатку до диплому взяла на себе Україна.

Для виконання цього завдання необхідні політична воля, прагнення викладачів, адміністративних працівників і студентів жити, працювати та навчатися за європейськими стандартами. Це потребувало загалом від України переосмислення ролі освіти та науки в розвитку її суспільства та в реалізації тих завдань, які перед нею постали. Проте завдання досі залишається не виконаним.

Водночас зараз воно як ніколи актуальне, оскільки за подальшого зволікання Україна ризикує опинитися осторонь загальноєвропейського процесу уніфікації та вдосконалення Європейського простору вищої освіти²⁶.

²⁴ Отримав назву від міста Болонья (Італія), в університеті якого 19 червня 1999 року міністри освіти 29 європейських країн підписали Болонську декларацію — документ, яким визначено головні напрями гармонізації національних систем вищої освіти.

²⁵ Підписала Болонську декларацію 20 травня 2005 р.

²⁶ Наступна зустріч міністрів відбудеться в Румунії у Бухаресті 26 — 27 квітня 2012 року.

Вплив громадянського суспільства

Освітня сфера України характеризується великою кількістю громадських організацій, серед яких лише частина здійснює діяльність в напрямі поліпшення зв'язку освіти та ринку праці. Наприклад, такі групи, як освітні профспілки, не проявляють активність у цьому питанні.

Можна виділити чотири основні групи організацій громадянського суспільства, діяльність яких спрямована на вплив на формування політики щодо забезпечення взаємозв'язку освітніх послуг і ринку праці: об'єднання роботодавців, об'єднання студентів, представники університетів та аналітичні центри.

Таблиця 1.1 Вплив громадянського суспільства на освітню реформу (поліпшення взаємозв'язку освіти та ринку праці) в Україні

Показники	Неурядові громадські організації (НГО)			
	Об'єднання роботодавців	Об'єднання студентів	Представники університетів	Аналітичні центри
Група інтересів	Великий і середній бізнес	Студенти та батьки	Ректори, викладачі	—
Позиція щодо поліпшення взаємозв'язку освіти та ринку праці	За	За	За (проте переважно в рамках наявної системи)	За
Спосіб впливу	Лобіювання, дослідження	Активізм	Лобіювання, дослідження	Дослідження
Інституційний механізм впливу	Соціальний діалог, участь у робочих групах з підготовки та самостійна розробка законопроектів, проведення досліджень	Прямий тиск, активізм	Участь у робочих групах з підготовки законопроектів	Проведення досліджень, участь у робочих групах

Об'єднання роботодавців

Характеризуються розрізненістю та слабкою згуртованістю у формулюванні своїх інтересів щодо реформування системи освіти. Загалом в Україні налічується близько 20 галузевих організацій роботодавців (серед яких приблизно 17 – 18 активні), зокрема Конфедерація роботодавців України, Всеукраїнська асоціація роботодавців, Український союз промисловців і підприємців та інші. Проте діяльність у сфері освіти не є пріоритетною для переважної більшості об'єднань.

Утім, недавно відбулося відчутне поживлення активності роботодавців, пов'язане з процесом розроблення Національної рамки кваліфікацій. Зокрема вперше громадські організації роботодавців включено до складу міжвідомчої робочої групи щодо розроблення НРК. Однак варто зазначити, що представництво більшості організацій у цій групі формальне. Активну участь у роботі групи та питанні налагодження взаємозв'язку освіти та ринку праці проводить Конфедерація роботодавців України²⁷. Вона співпрацює з навчальними закладами, міжнародними організаціями, зокрема з Британською радою (БР) в Україні та Європейською освітньою фундацією (ЄОФ).

Основна її діяльність спрямована на розробку НРК (Конфедерація займається розробкою та лобіюванням проекту закону "Про національну рамку кваліфікацій") і розробку професійних стандартів нового типу. Прикладом останнього бути може бути пілотний проект з розробки професійних стандартів у сфері громадського хар-

²⁷ <http://www.confedu.org/ua/home.html>

чування, який реалізує компанія "Козирна карта" у межах проекту ЄОФ "Національні кваліфікаційні рамки"²⁸.

Конфедерація також досліджує можливості створення в Україні секторальних рад на базі організацій роботодавців, які здійснювали б моніторинг потреб ринку праці та розробку професійних стандартів. Основні проблеми, з якими стикаються об'єднання роботодавців, за визначенням самих представників організацій, – **брак знань і законодавча неврегульованість залучення роботодавців до формування державної освітньої політики.**

Об'єднання студентів

Вплив студентських громадських організацій на державну політику щодо поліпшення взаємозв'язку освіти та ринку праці незначний з двох основних причин.

По-перше, організації, діяльність яких спрямована на формування державної політики, не пріоритизують питання конкурентоспроможності освіти. Як зазначалося вище, чимало студентських організацій та організацій, які підтримують студентські ініціативи, намагаються впливати на освітню політику. Наприклад, незалежна студентська профспілка "Пряма дія", Фондація регіональних ініціатив і громадський рух "Відсіч" представляють інтереси студентів за допомогою передусім засобів прямого тиску на владу та адвокати. Проте програмні документи та перелік минулих заходів свідчать про те, що забезпечення конкурентоспроможності освіти нині не є пріоритетом для більшості студентських організацій порівняно з проблемами соціального та політичного характеру. Проект нового закону "Про вищу освіту" містить багато положень, що особливо актуальні для студентів. Деякі організації, такі як ОПОРА, підтримують зовнішнє незалежне оцінювання через адвокацію та спостереження за процесом проведення тестування. Студентські організації зазначають, що для досягнення успіху та забезпечення врахування позиції студентів у процесі формування державної політики співпраця між організаціями особливо важлива.

По-друге, діяльність організацій, які безпосередньо залучають студентів для налагодження зв'язку освіта – ринок праці, переважно не спрямований на вплив на розробку освітньої політики. Є чимало організацій, які співпрацюють із студентами та роботодавцями, зокрема AIESEC, ELSA, AEGEE, Рада студентів технічних університетів Європи. Вони проводять ярмарки кар'єри, програми стажувань та інші. Наприклад, організація AIESEC відома своїми успішними міжнародними програмами студентських стажувань, програмою "Ярмарок талантів", яка дає змогу студентам зустрітися з провідними роботодавцями, та програмою *Skills matter* ("Навички мають значення"). Незважаючи на успіх багатьох таких організацій, вони безпосередньо не впливають на формування державної освітньої політики.

Представники університетів

Хоча й підтримують необхідність підвищення якості викладання та конкурентоспроможності випускників, в основному кроки обмежуються доповненнями до навчальних програм і окремими контактами з великими роботодавцями²⁹, а не через вплив на державну політику. Багато представників вищої школи також наголошують, що підготовка кваліфікованих працівників безумовно важлива, але це далеко не єдине завдання вищої освіти.

²⁸ http://ipto.kiev.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=104&Itemid=23

²⁹ Журнал "Фокус" у рамках спецпроекту з Групою СКМ створив рейтинг найкращих навчальних програм за критеріями співпраця – університет – роботодавець. <http://www.focus.ua/charts/107046>.

Є група університетів, які займають активнішу громадську позицію, наприклад, учасники Консорціуму з університетської автономії³⁰, які визначають, що шлях до підвищення якості освіти та конкурентоспроможності університетів та їхніх випускників лежить через запровадження університетської автономії. Проводилися соціологічні дослідження, видавнича та експертна діяльність, готувалися юридичні обґрунтування, відбувалося лобіювання і просування ідеї в академічному середовищі та суспільстві загалом.

Такі організації, як Асоціація навчальних закладів України приватної форми власності та Конфедерація недержавних вищих закладів освіти України, представляють інтереси приватних навчальних закладів.

Продуктивніший діалог з роботодавцями вдалося досягти вищим технічним навчальним закладам і ПТУ. Наприклад, наприкінці 2010 року підписано Меморандум про співпрацю між Асоціацією ректорів вищих технічних закладів України, головою якої є ректор НТУУ "КПІ" Михайло Згуровський, та Об'єднаним рухом роботодавців України. Щодо співпраці з ПТУ Конфедерація роботодавців України брала участь у лобіюванні затвердження Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011 – 2015 роки³¹.

Аналітичні та дослідницькі центри

Можна виділити дві групи серед аналітичних центрів і дослідницьких організацій, які провадять активну діяльність в Україні. Перша складається з організацій, які працюють тільки в освітній сфері, зокрема Міжнародний фонд досліджень освітньої політики³², Центр освітнього моніторингу³³, Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти. Інша група складається з аналітичних, мозкових центрів дослідницьких організацій, які здійснюють діяльність у багатьох сферах, включаючи освіту. Наприклад, Аналітичний центр "Бест"³⁴, Київський міжнародний інститут соціології³⁵, Міжнародний центр перспективних досліджень³⁶, Інститут економічних досліджень і політичних консультацій³⁷.

Міжнародні проекти

Низка міжнародних організацій реалізовує проекти в Україні, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності освіти, зокрема:

1. Представництво Британської Ради в Україні (БР)³⁸ намагається організувати суспільний діалог і ознайомлення з міжнародним досвідом з розроблення НРК. У рамках проекту "Професійні вміння та ринок праці" (*Skills for Employability*) БР співпрацює з державними органами, представниками роботодавців, зокрема Конфедерацією роботодавців України. З 6 до 10 вересня 2010 року проходив навчальний візит української делегації до Великої Британії.

³⁰ Створений 2005 року за сприяння Міжнародного фонду відродження. До складу входять вісім ВНЗ – постійних членів. <http://www.ukma.kiev.ua/news/addm/vystup.pdf>.

³¹ Затверджена в квітні 2011 р.

³² <http://www.edupolicy.org.ua/ukr/index.html>

³³ http://centromonitor.com.ua/?page_id=2

³⁴ <http://best-ltd.com.ua/ua/partners>

³⁵ <http://kiis.com.ua/ua/news>

³⁶ <http://www.icps.com.ua/eng/index.html>

³⁷ <http://www.ier.com.ua/ua/>

³⁸ <http://www.britishcouncil.org/ukraine-projects-employability.htm>

2. Європейська освітня фундація³⁹ сприяє розробці та реалізації політики, ефективніших механізмів забезпечення якісної освіти та відповідності освітньої системи ринку праці в Україні. ЄОФ сприяє поширенню Європейських найкращих практик і продовжує підтримувати розробку та імплементацію політики для створення Української національної системи кваліфікацій і Національної рамки кваліфікацій.
3. Альянс для розвитку (*Global Development Alliance*)⁴⁰ Програми сприяння зовнішньому тестуванню в Україні (*USETI*) затверджено Агентством США з міжнародного розвитку 8 квітня 2010 року. Завдання створеного Альянсу впродовж 2010 – 2012 років: 1) посилення спроможності Українського центру оцінювання якості освіти з розробки валідних і надійних тестів та методів їх адміністрування відповідно до міжнародних стандартів; 2) сприяння у розробці нормативно-законодавчої бази для створення тестових матеріалів і забезпечення їхньої безпеки; 3) посилення підтримки громадянами України реформування системи вступу до ВНЗ; 4) сприяння створенню системи приватних ініціатив у галузі зовнішнього оцінювання в Україні.
4. Діяльність *TEMPUS TESIS* спрямовано на модернізацію освітніх систем у країнах – членах ЄС та їхніх сусідів. TEMPUS офіс в Україні визначає розвиток співпраці з підприємствами та підтримку розробки рамок кваліфікацій пріоритетними напрямками діяльності. Він підтримує роботу національних команд експертів із реформування вищої освіти.
5. Фонд Відродження адмініструє Освітню програму, що направлена на покращення управління освітою та фінансування освіти, законодавче забезпечення та моніторинг якості освіти. Фонд співпрацює із організаціями громадянського суспільства на підтримку діалог між органами державної влади та громадськістю щодо розробки стратегії розвитку освіти в Україні.⁴¹
6. Проект Європейського Союзу (*EuropeAids*) "Підвищення ефективності управління професійно-технічною освітою на регіональному рівні в Україні"⁴² має за мету створення інформаційно-аналітичної системи професійно-технічної освіти, зокрема схеми взаємодії інформаційно-аналітичних центрів на трьох рівнях управління професійно-технічною освітою; сучасний інструментарій моніторингових досліджень якості і доступності ПТО – індикатори ефективної діяльності професійно-технічних навчальних закладів.
7. Проект "Децентралізація управління професійним навчанням в Україні"⁴³ підтримав впровадження моделі децентралізованого управління для Міністерства праці та соціальної політики і Міністерства освіти і науки, молоді та спорту для кращої координації професійного навчання в Україні. Діяльність спрямовано на поширення досвіду Канади та інших країн. Проект впроваджується за фінансової підтримки уряду Канади, наданої через Канадське агентство міжнародного розвитку.
8. Нещодавній проект Світового Банку "Рівний доступ до якісної освіти" ставив за мету підвищення кваліфікаційного рівня освітян та покращення спроможності профільного міністерства (завершено в грудні 2010)⁴⁴.

³⁹ <http://etf.europa.eu/web.nsf/pages/Ukraine>

⁴⁰ <http://www.useti.org.ua/en/pages/11/about-useti.html>

⁴¹ http://www.irf.ua/index.php?Itemid=213&layout=default&option=com_content&view=article&id=9766

⁴² <http://www.proftechinfo.org.ua/>

⁴³ <http://siast.org.ua/>

⁴⁴ <http://web.worldbank.org/external/default/main?menuPK=455719&pagePK=141143&piPK=141103&theSitePK=455681>

Рекомендації щодо посилення впливу громадянського суспільства

Україна має всі можливості поліпшити якість освіти та забезпечити її зв'язок з ринком праці. Проте будь-яка реформа у сфері освіти приречена на провал, якщо її не націлено на вирішення основних структурних проблем сектору. Всі зацікавлені сторони погоджуються, що освіта потребує реформування, розбіжності виникають щодо засобів досягнення мети. Саме це відкриває можливості для залучення НГО, гарантування того, що реформи не перетворяться в пусті декларації та матимуть довготривалий результат.

НГО повинні ініціювати дискусію щодо візії реформи, іншими словами — яку систему освіти Україна намагається збудувати, для визначення найкращої конфігурації реформи та забезпечення реальної перебудови освітньої системи. Потрібно доносити інформацію про вартість нереструктуризації і до виборців, і до влади.

Враховуючи складність освітньої реформи, залучення мозкових центрів, дослідників і незалежних експертів буде доречним, оскільки вони можуть принести необхідний зміст у дебати, якого зараз бракує.

Важливо залучати та активувати стейкхолдерів, які підтримують реформи: роботодавців і студентів. Роботодавці можуть впливати на формування державної політики у сфері освіти, що недавно підтвердило залучення їх до обговорення та розробки НРК. Проте освітня політика, на жаль, не є пріоритетом для багатьох з них. Навіть більше, ті організації які намагаються впливати на освітню політику, вказують на те, що оскільки освіта — порівняно нова сфера для роботодавців, вони відчують нестачу знань щодо того, як реструктуризувати систему освіти для забезпечення врахування позиції роботодавців. Студентські організації мають потенціал впливу на освітню політику, передусім через прямий тиск на владу. Активізм студентів мав вплив упродовж розгляду проекту нового закону "Про вищу освіту". Однак вплив студентських організацій на мінімізацію розбіжностей освіти та ринку праці залишатиметься незначним, доки студентські організації не пріоритизуватимуть вирішення цих проблем у своїй діяльності. Для залучення прихильників реформ з академічного середовища важливо підтримувати ті асоціації університетів, які прагнуть змінити статус-кво та закликають до глибоких реформ. НГО, які представляють роботодавців, студентів та освітян, повинні стати агентами змін у процесі здійснення структурних реформ, якщо вони прагнуть, щоб їхні інтереси було враховано під час розроблення державної політики у сфері освіти.

Потрібно також сприяти налагодженню співпраці між усіма зацікавленими сторонами та урядовцями — розробниками освітньої політики, на основі чітких інструментів публічної політики.